

Отвъд светлините на прожектора...

Елена Ватралова за детските песни и работата с акад. Христо Недялков

Интервюто взе Антоанета Стоянова

Огромно удоволствие за мен бе срещата с г-жа Ватралова, тъй като тя е с богат опит – артистичен секретар на Детския хор в БНР, бивш хорист и дългогодишен преподавател по английски език с музика. В него тя сподели вижданията си относно преводната песен и нейното значение през призмата на детското хорово изкуство, опитът, натрупан в годините под ръководството на акад. Христо Недялков относно вокалната техника и методика на работа с възпитаниците си, прославили България навсякъде по света!

Госпожо Ватралова, Вие сте бивш хорист в Детския хор на БНР. Как се ориентирахте към музиката?

Както повечето деца, които имат музикален талант. Някой възрастен чува, че пееш добре и те води на прослушване в хор. А добрите детски хорове по онова време / края на 70-те години / бяха много и все добри. В моя случай, това беше учителката ми по френски език, самата тя певица в смесения хор на БНР, която каза на баба ми, че пея чисто и имам шанс да бъда приета в Детския радиохор. Явих се, приеха ме и така хорът, а и музиката се превърнаха в съдба.

Споделете, моля, впечатления от работата си с акад. Недялков като един от главните майстори на детското хорово изкуство в България и автор на едни от най-прекрасните детски песни.

Маестрото, както го наричахме, беше строг, но много обаятелен и мъдър човек. Освен опитен и можещ диригент, той беше прекрасен вокален педагог, защото сам бе започнал музикалното си образование във Вокалния факултет на Държавната консерватория, като студент по класическо пеене в класа на проф. Елена Орукин. Нейният асистент по това време, проф. Елена Киселова пък години по-късно се превърна в мой учител по вокално майсторство, така че ето, пак съдба или съвпадение,

може да се нарече всякак. Това бяха учители, ментори, личности и великолепни музиканти, които до съвършенство владееха „вокалната педагогия“, знаеха всички тайни на вокалното майсторство и имаха дарбата, привидно неусетно, но винаги успешно, да предадат знанията си, обучавайки и давайки старт в певческата професия на плеяда млади певци, някои от които, успяха да постигнат световна кариера. И така Маестро Недялков бе един от малкото диригенти, които сами работеха вокално, както с хора, за да унифицира и уеднакви звука, така и със солистите му, за да постави гласа им, да изработи трудните пасажи и да ги научи да пеят естествено, без усилие, щадейки гласа си. На това последното се основава и неговата методика на работа, тъй като не е тайна, че децата, в т.ч. и момичетата преминават също през периоди на гласова мутация през пубертета, а това са моменти, когато е важно да се щадят и пеят „леко“, както той казваше, без да форсират звука и без да се атакуват силово пределни тонове. Тази методика позволи на много талантливи деца да се запазят вокално през тези „деликатни“ години на съзряване и да продължат успешно обучението си като оперни певци. Освен познавач на вокалната техника, Маестрото беше и прекрасен психолог и сладкодугмен разказвач. Всяка една българска пиеса или песен започваше с разбор. Кои думи не разбираме, каква картина рисува текстът, как се постига внушението на авторската идея чрез музиката. Нищо не се изпълняваше току-така без да знаем до най-незначителният детайл всичко. И до ден днешен, след близо 35 години помня всеки нюанс, всеки акцент, всяка динамика или чувство, което той ни е внушил. На текста се обръщаше особено внимание. От перфектната артикулация на всеки звук и сричка, от спазването на логическите ударения и агогиката, та до почти съвършеното произношение, особено в пиесите на чужд език.

Маестро Недялков беше и талантлив като композитор. За своя хор, той написа повече от 400 песни. Някои от тях и до ден днешен знаят и пеят всички български деца, често пъти и без да са чували кой е авторът. Такива са „Зимната песничка“, която всички знаят като „Над смълчаните полета“, „С червените ботушки“ и много други. За много от тях, той разказваше, че мелодията се е появила в главата му, още четейки стиховете. Такъв е случаят с песента „Шила девойка знаме“, за която той разказваше, че толкова го развълнували стиховете на поета Слав Христов Караславов, тутакси му се обадил с молба да му позволи да напише хорова пиеса по тях. Тази песен и до днес е в репертоара на хора и все така въздейства.

Друга подобна песен е „Сняг вали“, която описва романтичната картина на притихналото под снега градче, докато децата бързат с торбички и цепеници „под мишка“ за школското кюмбе към училището, очаквайки с трепет игрите на пързалката привечер. Това бе пленително носталгичната картина от родното Дряново, което композиторът Христо Недялков бе „видял“ и претворил в музика.

В многобройните Ви концерти и участия като хорист какво място заемаше детската преводна песен? Имаште ли любима такава?

Конюнктурата по времето, когато аз бях част от Детския радиохор, а това беше в периода 1977-1987 г., изискваше в операта и в другите институции, където се представяха произведения от чужди композитори, на чужд език, да се превеждат задължително и да се изпълняват на български език. Тогава някои от преводите звучаха доста нелепо, преди да се осъзнае, че авторовият творчески превод не означава автоматично стихоплетстване, а сериозна и често пъти по-трудоемка задача, отколкото сам да създадеш либрето или стих за песен. Ако се върна отново на хора, ние имахме „привилегията“ да изпълняваме голяма част от чуждите произведения в репертоара ни на оригиналния им език, тъй като пътувахме много често на концертни турнета, където нямаше как да пеем единствено и само на родния си език. Въпреки всичко имахме няколко пиеси с авторски превод, които Маестро Недялков сам бе поръчал на изявени български поети да направят специално за хора. Една от тях беше песента на Робърт Шуман „Цигански живот“ / Zigeunerleben/ №3, оп.29 / в оригинал по стихове на Е. Гайбел, а в българската си версия, във великолепия превод на поета Георги Авгарски и озаглавена „Цигани“. Този превод Маестро си спомняше, че сам е поръчал на поета, с идеята да се получи тази „магия“ между текст и музика, която изпълнителят да пресъздаде. И наистина, тази пиеса дълго време се радваше на топъл прием сред публиката, може би и заради това, че беше постигната майсторска симбиоза, вдъхваща живот на една картина, нарисувана чрез музика /емоция, чувство/ и текст /послание/.

Понастоящем сте Артистичен секретар на Детския хор на БНР. Знаем за огромните заслуги на Маестра Венеция Караманова и нейния принос за успешно продължение на традициите, създадени от акад. Недялков. Какво място заема текстът в песента?

Ако музиката носи емоциите, то текстът е душата на песента, той носи посланието, смисъла, той е същността на една хубава песен. Не случайно всички големи композитори са писали песенни цикли или отделни песни по стихове на едни от най-известните за времето поети. Маестро Недялков казваше, че когато създава песен винаги стиховете са тези, които „извикват“ в главата му мелодията. Дали ще го вдъхновят, защото оживяват скъп спомен от детството /“Сняг вали“/, дали ще го развълнуват, защото носят силно послание и „дърпат“ родолюбива и патриотична „струна“ / „Шила девойка знаме“/, дали просто ще „рисуват“ пленителна картина /“Ясна зорница“/, те винаги предхождат и вдъхват живот на музиката в творческия процес.

В днешно време, поради глобализацията на съвременния свят, повечето чуждоезични песни се изпълняват в оригинал. Какво според Вас би провакирало изпълнение на преводна песен?

Наскоро, слушайки радио в колата, чух позната мелодия. Заслушах се и се сетих за песента „След десет години“ , изпята от „ФСБ“. Само, че това, което звучеше беше италианска песен. Заинтригувах се и по-късно открих, че оригиналът е на групата Le Orme и се казва „Amico di Ieri“. Странно се почувствах, защо и как ми е убягнало това, тъй като цял живот съм сред музиканти и слушам много и различно по стил музика. Знам, че много от известните песни на много български групи и естрадни певци са кавъри на известни оригинали, но точно тази някак си ми е убягнала и е останала в съзнанието ми като оригинална българска авторска песен на ФСБ. Давам си сметка, че тя продължава да се слуша и да е популярна и до ден днешен и сред съвременните младежи, които задължително я „въртят“ на последната си абитуриентска вечер, точно както и ние го правехме, защото ги вълнуват текстът. В конкретния случай на великолепия Михаил Белчев. Стиховете са тези, които превръщат тази простичка и непретенциозна мелодия във велика песен, в евъргрийн. В нещо, което ще се слуша и от следващите поколения, въпреки възможностите за достъп до всякакъв вид музика, които им дава интернет.

Преводният текст спомага ли за постигане на емоционална удовлетвореност у децата и, съответно, провакира ли развитие на емоционална интелигентност?

Това е абсолютно вярно и аз смея да го твърдя, базирайки се на личния си опит като учител. През далечната 1991 г. след като се дипломирах като учител в Софийския университет, започнах работа като преподавател по английски език в детски градини. Практиката тогава показва, че от всички стратегии за преподаване, музиката и то най-вече песните ангажират и привличат децата най-пълноценно: интелектуално, емоционално, физически, вербално и социално. Вниквайки и пресъздавайки песента, децата се превъплъщават в различни роли, като по този начин стават по-чувствителни и съпричастни към проблемите и ценностите на другите хора, различни от тях самите. В същото време се учат да бъдат екип, тъй като музиката е социално изкуство, при което отделната личност има значение за постигане на общото цяло. Вниквайки в смисъла на текста, децата активно съпреживяват, като по този начин по естествен начин осъществяват взаимодействието между общуване и художествено преживяване. Ефективността на обучението при децата чрез музика /песни/ е висока, тъй като повишава мотивацията и активността в процеса на обучението, ангажира емоционално и избягва статичността, поддържа концентрацията и интереса.

Музиката и в частност песните винаги са били в помощ на децата да запомнят и възпроизведат приказки и да придобиват знание за заобикалящия ги свят. В този смисъл художественият превод на текст в песните дава досег с чужди култури по един непосредствен, предразполагащ и естествен начин, помага в развитието на речта, но и обогатява емоционално. Тъй като децата имат нагледно-образно мислене, песните често се съчетават с някои невербални комуникативни аспекти на речта, каквито са езикът на тялото, жестовете и израженията на лицето, както и вербалните аспекти (интонация, ритъм, ударение, идиоматични изрази), по време на езиковата интерпретация, дават възможност на децата да започнат да „усещат“ езика, да придобият увереност и порив да общуват извън пределите на учебната среда, използвайки езика в реални житейски ситуации. Някои песни с поетично преведен текст се превръщат в миниатюри, подходящи за драматизиране, тъй като са кратки и обикновено имат просто, но силно емоционално съдържание, което е достъпно и разбираемо. Малките деца учат най-продуктивно, когато новите знания се онагледяват. Музиката, когато е осмислена чрез текста и комбинирана с движения /танц/ насърчава активното участие в развитието на речника и подпомага по-успешното формиране на умения и представи. Думите,

осмислящи движението, са основна част от езика. Следователно, обогатяването на пасивния речник, свързан с движенията на тялото и отделните му части, води до обогатяване на общия речник на детето. Когато разбираш смисъла на песните, ти можеш емоционално да съпреживееш музиката и мога да се съглася с твърдението, че художественият превод на песни има своята роля в развитието на емоционална интелигентност у децата.